

ครอบครัว:

สถาบันหลักทางสังคมกับบทบาทการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม¹

Family: The Social Key Institutions
and Roles of Holistic Human Development¹

เมธิรา ไกรนที² วันชัย ธรรมสังการ³ และอุทิศ สังขรัตน์⁴

Maytira Krainatee², Wanchai Dhammasaccakarn³ and Utit Sungkharat⁴

¹ บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา การพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม-หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90112

³ รศ.ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90112

⁴ อ.ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90112

¹ This academic article is a part of “Holistic Human Development” Course, Doctor of Philosophy in Human and Social Development Program, The Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

² Ph.D. Student, Doctor of Philosophy in Human and Social Development Program, The Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkla, 90112, Thailand

³ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkla, 90112, Thailand

⁴ Lecturer, Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkla, 90112, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: ying_may8@hotmail.com

(Received: July 18, 2019; Revised: September 9, 2019; Accepted: October 4, 2019)

บทคัดย่อ

ครอบครัวเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นลำดับต้นที่มีบทบาทต่อการหล่อหลอม การพัฒนาบุคคล มีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ของสังคมในปัจจุบัน สถานะการดำรงอยู่และการแสดงออกซึ่งสถานภาพและบทบาทของครอบครัว ย่อมมี ความเปลี่ยนแปลง มีการปรับตัว และการก่อเกิดสภาพการณ์หรือปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวในรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม สถาบันครอบครัวยังคงต้องดำเนินการและรักษาไว้ซึ่งคุณลักษณะในการแสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน กระบวนการสร้างตัวตนของบุคคล การเป็นกลไกอันนำมาซึ่งคุณภาพชีวิต ของบุคคล และการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีของสังคม ที่สถาบันครอบครัวจะต้องทำหน้าที่ในการให้กำเนิด สมาชิกใหม่ที่มีคุณภาพทั้งทางร่างกายและมีคุณภาพทางสติปัญญา อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ หรือการ เป็นเป้าหมายที่สำคัญให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อการเป็นทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์

คำสำคัญ: ครอบครัว สถาบันทางสังคม การพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม

Abstract

Family is a major social institution in the society that is firstly important to role personnel development, for self and social development. Especially in the age of current social change, the existence and expression of status and roles of family is always changed, adapted, and it causes the new patterns of conditions or family problems. However, family institution has still had to run and maintain the characteristics in presenting the structure of social relationship influencing on propulsion, creation of personal identities, being the machinery to bring people's quality of life and encouraging the well-being in the society, in which the family institution has to encourage the generation of new quality members, physical and mental strength, high intelligence, social adaptation skills and good soul. On the other hand, it is also like an important crucible used to enhance people for the holistic development as the perfectly human capital.

Keywords: Family, Social Institutions, Holistic Human Development

บทนำ

การกำเนิดขึ้นของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ย่อมผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ทั้งในด้านชีววิทยา พัฒนาการ ของสิ่งมีชีวิต การเรียนรู้ การเลี้ยงดู การแสวงหาวิธีการเพื่อความอยู่รอด การปรับตัว การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นต้น โดยเฉพาะ สิ่งมีชีวิตที่เป็น “มนุษย์” (Human) ย่อมผ่านกระบวนการต่าง ๆ อย่างครบถ้วน รวมทั้ง กระบวนการ ในการอบรมสั่งสอนหรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เนื่องจาก การที่มนุษย์มีความพิเศษมากกว่า สิ่งมีชีวิตชนิดอื่น โดยเฉพาะ การที่ต้องอยู่ร่วมกันกับสมาชิกในสังคมที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่าง จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ในฐานะของสมาชิกของสังคมในทุกกระบวนการ และทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยสูงอายุ ในลักษณะของการส่งเสริมให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้านหรือการพัฒนาแบบองค์รวมในทุกกระบวนการที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์

สถาบันทางสังคมมีความเกี่ยวข้องต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ต้องทำหน้าที่หลัก พร้อมกับการเชื่อมประสานหน้าที่กับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Theory) ที่ให้ความสำคัญกับสังคมนิฐานะของการเป็นระบบที่มีส่วนต่าง ๆ ต้องทำงานประสานกันเพื่อให้เกิดความสมดุล แต่การเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดจากความสมดุลถูกทำลายลง อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงส่วนอื่น ๆ ของสังคม [1] เช่น การทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาบันทางสังคม ที่จะต้องมีหน้าที่ทั้งการให้กำเนิด การอบรมเลี้ยงดู การมอบสถานภาพทางสังคม การส่งเสริมการมีพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ของสถาบันครอบครัว การให้การศึกษาเพื่อให้ความรู้ มีสติปัญญา หน้าที่ของสถาบันการศึกษา การเป็นที่พึ่งทางจิตใจ รวมทั้งการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมของสถาบันศาสนา การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเองของสถาบันเศรษฐกิจ และการเคารพยึดถือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมของสถาบันการเมืองการปกครอง แต่ละสถาบัน ย่อมมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการสร้างสรรค์ความเป็นมนุษย์ และมีความสำคัญต่อการจรจโรงสังคมที่มีคุณภาพ และหากเกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำหน้าที่ของสถาบันใดสถาบันหนึ่ง ย่อมส่งผลกระทบต่อสถาบันอื่น ๆ

แม้ว่าทุกสถาบันทางสังคมจะมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ แต่สถาบันที่ถือว่ามีความสำคัญเป็นลำดับต้นที่ส่งผลต่อการพัฒนามนุษย์ คือ สถาบันครอบครัว เนื่องจากเป็นสถาบันแรกที่มีความเกี่ยวข้องต่อการกำเนิดขึ้นมาและการดำรงชีวิตของบุคคล ครอบครัวเป็นองค์ประกอบหลักของสังคมที่มีความสำคัญต่อการสร้างมนุษย์หรือการผลิตสมาชิกให้กับสังคม เป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่เป็นจุดเริ่มต้นและมีบทบาทที่เชื่อมโยงกับสถาบันอื่น ๆ ของสังคม [2] ส่งผลต่อการมีคุณลักษณะส่วนบุคคล พฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา รวมไปถึง การให้ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ การส่งเสริมความมั่นใจ และความภาคภูมิใจให้แก่บุคคลในสังคม

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและนำเสนอประเด็นบทบาทของครอบครัวในนิฐานะของสถาบันทางสังคมที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่มีความเหนียวแน่น เนื่องจากมีความผูกพันกันทางสายเลือดและทางอารมณ์ ความรู้สึก จิตใจ เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะพิเศษมากกว่าความสัมพันธ์ในลักษณะอื่น จึงมีความสำคัญในนิฐานะที่มีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ประกอบกับในปัจจุบันสังคมและวัฒนธรรมมีความเปลี่ยนแปลง (Social and Cultural Change) ตลอดเวลา ไม่ว่าจะช้าหรือเร็ว และถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ย่อม [3] ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในทุกสังคม ไม่ว่าจะสังคมนระดับเล็กหรือระดับใหญ่จนทำให้บุคคลต้องมีการเรียนรู้ การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ซึ่งสาระสำคัญของประเด็นนี้มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็โลกแห่งยุคโลกาภิวัตน์ยุคแห่งการเชื่อมโลก เชื่อมสังคมและวัฒนธรรม ยุคของข้อมูลข่าวสาร สังคมแห่งความเป็นดิจิทัล ที่มีเครือข่ายระบบการสื่อสารครอบคลุมทั่วโลก การเกิดกระแสไหลเวียนทางวัฒนธรรม [4] ยุคแห่งการแข่งขันกันทางความรู้และทักษะยุคของการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ยุคสังคมหลังฐานความรู้ (Post Knowledge- Based Society) [5] เป็นต้น มนุษย์ทุกคนบนโลกจึงต้องแสวงหาวิธีการหรือแนวทางเพื่อความอยู่รอด

ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีลักษณะของการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวมเพื่อการอยู่รอด โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของครอบครัวที่มีหน้าที่หลักในการนำพาความสมบูรณ์แบบของความเป็นมนุษย์มาสู่สมาชิกของครอบครัว ที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาใน

ทุกช่วงวัย ในการจะนำมาซึ่งความมีศักยภาพและเป็นพลัง หรือการเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ ดังที่อภิชาติ อภิชาติบุตรและสุจิตต์ ไตรพิทักษ์ [6] กล่าวไว้ในงานประชุมวิชาการด้านครอบครัวระดับชาติ ประจำปี 2558 เรื่อง “ภัยคุกคาม: ทางรอดของครอบครัวไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง” ที่กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และสภาวะแวดล้อม ได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัว ซึ่งอาจส่งผลต่อการเกิดปัญหาครอบครัว ที่มีผลต่อการพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว ทั้งโดยตรงและอ้อม และเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เช่น ปัญหาด้านการเรียนของเด็ก ปัญหาการเลี้ยงดูด้วยการให้สิ่งของ การเลี้ยงลูกด้วยสื่อ การใช้ความรุนแรงทางกายและวาจา จนส่งผลให้เกิดปัญหาในวัยรุ่น เช่น พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ การพนัน ยาเสพติด การบริโภคสื่อและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม การใช้กำลังและความรุนแรง บุคคลวัยทำงาน มีพฤติกรรมด้านการทำงานอย่างหนัก ปัญหาด้านสุขภาพจิต และสุขภาพกาย และวัยสูงอายุ มีปัญหาด้านสุขภาพ ความไม่มั่นคง ปลอดภัยด้านชีวิต จิตใจและทรัพย์สิน

ครอบครัว: ความหมาย ความสำคัญ และสภาพการณ์ปัจจุบัน

ความหมายของครอบครัว

Burgess กับ Locke อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ [7] กล่าวถึงความหมายของครอบครัวว่า ครอบครัวต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ของบุคคลที่มาอาศัยอยู่ด้วยกัน ลักษณะความสัมพันธ์สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการสมรส เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา และความผูกพันกันทางสายโลหิต รวมทั้งการรับบุคคลเข้ามาเป็นบุตรบุญธรรม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-แม่กับลูก และ/หรือบุตรบุญธรรม
2. การอยู่อาศัย บุคคลที่เข้ามามีความสัมพันธ์เป็นครอบครัว จะมีทั้งการอยู่อาศัยภายในครัวเรือนเดียวกันหรือการแยกครัวเรือนออกไปอยู่โดยลำพังภายหลังจากการสมรสหรือการประกอบอาชีพ
3. การติดต่อสื่อสารกันภายในครอบครัว การที่บุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของครอบครัว จะต้องมีการให้ความสำคัญกับระบบการติดต่อสื่อสารที่มีความเฉพาะของแต่ละครอบครัว เช่น ภาษาพูดที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ภาษาท่าทาง สัญลักษณ์ที่สมาชิกในครอบครัวตกลงและรับรู้ร่วมกัน โดยสมาชิกในครอบครัวจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
4. การถ่ายทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรม สมาชิกในครอบครัวจะต้องมีการถ่ายทอด ปลูกฝังแบบอย่าง การปฏิบัติตน แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดี การถ่ายทอดแบบแผนทางวัฒนธรรม ค่านิยม เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นอย่างดีของสมาชิกในครอบครัวและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

ความสำคัญของครอบครัว

ครอบครัว (Family) เป็นหน่วยของความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐานที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นหน่วยขององค์ประกอบทางสังคมที่มีขนาดเล็กมากที่สุด แต่กลับมีอิทธิพลต่อการกำหนดศักยภาพ ความเป็นมนุษย์ โดยสมบูรณ์ให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม ซึ่งหากครอบครัวทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี มีความเข้มแข็ง จะนำมาสู่บทบาทในการเสริมสร้างพัฒนาการที่สมบูรณ์และสมดุลตลอดช่วงอายุให้แก่บุคคล นำมาสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของสังคม [8] ด้วยการที่ครอบครัวเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของสังคมที่ไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่การผลิตสมาชิกให้แก่สังคม แต่ครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี หรือการให้ความสำคัญกับหน้าที่ของครอบครัว (Function of the Family) ต้องทำหน้าที่ทั้งทางชีววิทยา เกี่ยวกับการผลิตสมาชิก หรือการให้กำเนิดเพื่อสืบเผ่าพันธุ์มนุษย์ การทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว

การให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิก การถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ การนับถือศาสนา การมอบสถานภาพให้แก่สมาชิกของครอบครัว การให้การศึกษา การเลี้ยงดูให้สมาชิกมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคม วัฒนธรรม การเลี้ยงดูให้มีความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ การส่งเสริมให้สมาชิกมีคุณภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมไปถึงจนถึง หน้าที่ในการสร้างความเป็นกลุ่มหรือความเป็นหนึ่งเดียว (Unity) ที่มีความสัมพันธ์กันทางจิตใจมากกว่าความสัมพันธ์ด้านอื่นใด ดังที่ William F.Ogburn อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล [9] กล่าวว่า ครอบครัวต้องมีหน้าที่ ประกอบด้วย การผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม (Reproduction) การดูแล และปกป้องสมาชิก (Protection) การอบรมหรือการขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว (Socialization) การกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ (Regulation of Sexual Behavior) การให้ความรัก ความเป็นมิตรแก่สมาชิกในครอบครัว (Affection and Companionship) และหน้าที่ในการให้สถานภาพทางสังคมแก่สมาชิก (Provision of Social Status)

จากความหมายและบทบาทหน้าที่ของครอบครัวดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถยืนยันได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกสุดของมนุษย์ตั้งแต่ถือกำเนิดขึ้นมา เป็นสถาบันที่ให้ความรักความอบอุ่น ความใกล้ชิดผูกพันกับมนุษย์เป็นระยะเวลาที่นานที่สุด และเป็นสถาบันแรกสุดในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้แก่มนุษย์ (Primary Socialization) ที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพหรือคุณลักษณะของบุคคล [9] โดยสรุป สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นรูปแบบของการแสดงออกซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในสังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความผูกพันกันสูง ไม่ว่าจะโดยสายโลหิต การแต่งงานหรือการรับบุตรเป็นบุตรบุญธรรม รวมไปถึงญาติเกี่ยวข้อง และการที่แต่ละคนที่รวมกันเป็นองค์ประกอบทางสังคม ล้วนมีการกำหนดสถานภาพและบทบาทที่ต้องรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว ภายใต้การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของความเป็นครอบครัว และกฎระเบียบของสังคม เพื่อไม่ให้มีปัญหาคือครอบครัวที่อาจส่งผลต่อการเกิดปัญหาสังคม ในการประกอบขึ้นเป็นครอบครัวจะมีการยึดโยงความสัมพันธ์กันด้วยจิตใจมากกว่าผลประโยชน์ต่างตอบแทน ส่งผลให้เกิดเป็นการกระทำต่อกันทางสังคม ในลักษณะของการช่วยเหลือ การเอื้อเฟื้อ พึ่งพาอาศัยต่อกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่แน่นเหนียว

สภาพการณ์ปัจจุบันของครอบครัว

แม้ว่า สถาบันครอบครัวจะเป็นรูปแบบของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสมาชิกของสังคม แต่เนื่องด้วยสภาวะการณ์และพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพการดำรงอยู่ของสถาบันครอบครัวที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านขนาดและลักษณะของครอบครัวอย่างรวดเร็ว [10] ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัว รวมทั้ง องค์ประกอบของสถาบันครอบครัว การเปลี่ยนแปลงของสถานภาพและบทบาทของสมาชิกในครอบครัว การเปลี่ยนแปลงของกฎ ระเบียบ บรรทัดฐานทางสังคมที่เกี่ยวกับครอบครัว โดยจะเห็นได้จากการที่ครอบครัวของสังคมไทยเปลี่ยนสภาพจากครอบครัวขยาย (Extended Family) มาเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) มากขึ้น นับว่าเป็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของครอบครัว ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ปัญหาการทำร้ายร่างกายสมาชิกในครอบครัว ปัญหาพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูก ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของครอบครัว ทำให้เด็กต้องกลายเป็นภาระในการเลี้ยงดูของผู้สูงอายุ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเลี้ยงดู และหากประสบกับปัญหาความยากจน เด็กก็อาจจะมีความเสี่ยงในการกระทำผิด เช่น ปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด ติดเกมปัญหาตั้งครุฑก่อนวัยอันควร หรือปัญหาการตั้งครุฑไม่พร้อม หรือสภาวะการณ์คุณแม่วัยใสที่มีจำนวน

เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน [11] ที่ส่งผลกระทบทั้งต่อผู้ที่เป็นแม่วัยใสที่อาจต้องละทิ้งการศึกษา การเพิ่มภาระความรับผิดชอบ ภาระของครอบครัวในการเลี้ยงดู และเกิดเป็นภาระของสังคมในการจัดสรรสวัสดิการเพื่อการดูแลอย่างเหมาะสม การปรากฏขึ้นของครัวเรือนพิเศษ [12] เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว หรือครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เป็นผู้ดูแลบุตรฝ่ายเดียว ครอบครัวหัวกลางหรือครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายเป็นผู้เลี้ยงดูบุตร ครอบครัวข้ามรุ่น หรือครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่กับหลาน เนื่องจากพ่อแม่ต้องออกไปทำงานทำ โดยเฉพาะในสังคมชนบท เหล่านี้ได้ส่งผลต่อมิติความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญต่อเด็กและเยาวชนในการดำเนินชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม [13] และปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว อาจเกิดจากปัญหาด้านสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวที่ลดลง จนอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งและปัญหาอื่น ๆ ขึ้นในครอบครัว [14]

สถานการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เช่น ข้อมูลจากการศึกษาของมุกข์ดา ผดุงยาม และคณะ [15] ได้รวบรวมข้อมูลที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ที่มีการระบุตัวเลขการตั้งครรภ์ของผู้หญิงไทยที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90-100 ต่อ 1,000 คน และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ ที่ปรากฏข้อมูลอายุเฉลี่ยของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทย อยู่ที่ 13-15 ปี และสำนักกระบวนวิชาที่ระบุว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพศชาย มีเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.6 ในปี 2547 เป็นร้อยละ 5.3 ในปี 2555 และนักเรียนหญิงมีเพศสัมพันธ์เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.1 เป็นร้อยละ 5.1 รวมทั้ง การเก็บข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ [16] ที่แสดงถึงสถิติการจดทะเบียนหย่าของประเทศไทยที่มีอัตราที่เพิ่มขึ้นในรอบ 10 ปี คือ ใน พ.ศ. 2550 มีสถิติอยู่ที่ 100,420 คน และใน พ.ศ.2560 เพิ่มขึ้นเป็น 121,617 คน และกรมสุขภาพจิต [17] รายงานข้อมูลเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นและปัญหาการตั้งท้องในวัยที่ไม่พร้อมที่นับว่าเป็นปัญหาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในกลุ่มเด็กนักเรียนในประเทศไทย โดยการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกทั้งของเพศหญิงและเพศชาย เริ่มเมื่ออายุเฉลี่ยประมาณ 13 ปี มีวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมมากกว่า 1 แสนรายโดยวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 15 ปี มีอัตราตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมเพิ่มจาก 4 คนต่อวัน ในปี 2543 เป็น 9 คนต่อวัน ในปี 2556 และวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปี มีอัตราที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมจาก 240 คนต่อวัน เป็น 334 คนต่อวัน และยังพบการตั้งครรภ์ในเด็กวัยแค่ 10 ปี สถานการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่อาจมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต

นอกจากนี้ ยังมีสถานการณ์ทางสังคมที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวระหว่างอดีตกับปัจจุบัน เช่น การลดลงของครอบครัวตามอุดมคติ หรือครอบครัวที่มีความพร้อมของพ่อและแม่ในการทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก แต่กลับมีจำนวนของครอบครัวในรูปแบบอื่นเพิ่มมากขึ้น เช่น ครอบครัวทางเลือก ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่มีพ่อแม่วัยเยาว์ [18] ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่นับว่าเป็นวิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อบาทของพ่อแม่ การสูญเสียด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว (Loss of Family Functioning) และย่อมส่งผลกระทบต่อลูก [19] โดยสาเหตุการเกิดขึ้นของปัญหาครอบครัวที่อาจเกิดจากสาเหตุด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ที่ดีหรือการลดบทบาทหน้าที่ ความสำคัญของครอบครัว ซึ่งปัญหาครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา หรือการเข้าสู่สังคมยุคโลกาภิวัตน์ ก็ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัว เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การสร้างให้เกิดความขัดแย้ง

ขึ้นในครอบครัว โดยเฉพาะ เกี่ยวกับการทำงาน การเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว และปัญหาครอบครัวบางประการ อาจนำไปสู่การเกิดปัญหาของสังคมในลักษณะอื่นตามมา เช่น ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาการทอดทิ้งผู้สูงอายุ เป็นต้น [20] สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวมีผลต่อการพัฒนามนุษย์ โดยปัจจัยความขัดแย้งในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายเสพติดของวัยรุ่นชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน [21]

การเกิดรูปธรรมของปรากฏการณ์ของสถาบันครอบครัว การทำหน้าที่ การให้ความสำคัญกับบทบาทและสถานภาพของสมาชิกในครอบครัวในปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงไป ย่อมคำนึงถึงการคงอยู่ของบทบาทของสถาบันครอบครัว การให้ความสำคัญกับโครงสร้างความสัมพันธ์ และการปรับตัวของครอบครัวในยุคปัจจุบัน เพื่อการเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม

การพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม: วิถีทางแห่งการพัฒนาคนและสังคมในปัจจุบัน

การพัฒนามนุษย์ เป็นแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากมนุษย์เป็นพลังและกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งเกิดจากแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา ที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและการให้ความสำคัญในความสามารถของบุคคล การตั้งมั่นอยู่บนหลักคิดที่เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีศักยภาพ และแต่ละบุคคลย่อมมีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง [22] แต่เนื่องด้วย สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน การให้ความสำคัญเพียงการพัฒนามนุษย์ อาจไม่เพียงพอ จึงมีแนวคิด การพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสมบูรณ์พร้อมในทุกด้าน หรือการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม (Human Holistic Development) ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์แต่ละคนให้มีความสมดุลกันระหว่างการพัฒนาในแต่ละด้านอย่างมีความเชื่อมโยง ดังที่ Carter J. Haynes [23] กล่าวว่า *“Holism is an inclusive, meaning-centered, experience-focused paradigm that emphasizes the intrinsic connectedness in life”*

การพัฒนาแบบองค์รวม ประกอบด้วย ด้านจิตใจ (Mind) ด้านร่างกาย (Body) ด้านจิตวิญญาณ (Spirit) และด้านอารมณ์ (Emotions) [23] การพัฒนาในมิติด้านร่างกาย (Physical Dimension) จะต้องมีร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัย หรือการได้รับปัจจัย 4 อย่างเพียงพอ มิติด้านจิตใจ (Psychological Dimension) ที่จะต้องมีอารมณ์ที่แจ่มใส รู้จักจัดการความเครียด การป้องกันภาวะวิกฤตทางอารมณ์ มิติด้านสังคม (Social Dimension) ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัว ชุมชนและสังคม และมิติด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Dimension) ที่มุ่งเน้นการมีความสุขในการดำรงชีวิตด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเชื่อมั่นศรัทธา การปฏิบัติตนตามระเบียบของสังคม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนาสุขภาวะหรือสุขภาพของคนที่จะต้อง *“มีการบูรณาการ กาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ (integrated bio-psycho-social-cultural-spiritual health) เข้าด้วยกัน”* (Olshansky, EF. อ้างถึงใน มณี อภานันทิกุล และคณะ) [24] โดยการพัฒนาแบบองค์รวมทั้ง 4 มิติ จะต้องดำเนินไปอย่างควบคู่กัน เพื่อการมีสุขภาวะแบบองค์รวม [25]

เมื่อวิเคราะห์หลักการของการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม โดยใช้กรอบแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Theory) กล่าวได้ว่า การแสดงพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยส่วนใหญ่สามารถวิเคราะห์ได้ถึงการทำงานในลักษณะของการประสานเชื่อมโยงกันระหว่างกายหรือลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ เช่น การสั่งการของสมองแต่ละส่วนหรือการทำงานของสมองซีกซ้าย-ซีกขวา การทำงานของระบบ

ประสาทไขสันหลัง ระบบความจำ ระบบความรู้สึก เหตุผลและอารมณ์ เป็นต้น การแสดงพฤติกรรมภายใต้การทำงานของจิต หรือจิตใจที่ส่งผลต่อการแสดงออกหรือการควบคุมพฤติกรรม มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้กฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกัน การให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม การได้รับการขัดเกลาทางสังคม การเลียนแบบพฤติกรรมจากสังคม และการทำงานของระบบการมีจิตวิญญาณของบุคคล ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมออกมา เช่น พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธา ความเป็นกลุ่มพวกเดียวกัน เป็นต้น เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการทำงานเชื่อมโยงในลักษณะองค์รวมของความเป็นมนุษย์ เห็นได้จากการที่ยุคปัจจุบันโลกให้ความสำคัญกับการเป็นสังคมหลังฐานความรู้ (Knowledge Based Society) การพัฒนามนุษย์ให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาให้มีทักษะที่หลากหลาย ไม่เฉพาะแต่การพัฒนา ด้านการศึกษาหรือองค์ความรู้หลัก แต่ยังต้องพัฒนาให้บุคคลมีความรู้เชิงบูรณาการ การมีทักษะด้านอื่น ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต การมีความคิดสร้างสรรค์ ทักษะด้านสังคม การเรียนรู้ การปรับตัว การสื่อสาร เป็นต้น ในลักษณะของการส่งเสริมให้มนุษย์มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) โดยให้ความสำคัญและการสร้างความสัมพันธ์ของบุคคล ครอบครัวและชุมชน เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต [26] เพื่อให้มนุษย์สามารถก้าวข้ามกับดักแห่งความรู้ ซึ่งการพัฒนามนุษย์ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มักเป็นการส่งเสริมให้มนุษย์มีองค์ความรู้ทางวิชาการ แต่อาจจะละเลยมิติของการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง หรือไม่สามารถนำเอาวิชาความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้แก่ตนเองและสังคมได้ ดังสุภาษิตไทยที่กล่าวว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” ดังที่ จินตนา สุจิตานนท์ [5] กล่าวถึงการพัฒนาศึกษาในปัจจุบัน ที่จำเป็นต้องส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการอยู่รอดในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

เมื่อโลกก้าวข้ามยุคสมัยแห่งการพัฒนาในยุคก่อน และเข้าสู่ช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลง สมาชิกของสังคมจะต้องไขว่คว้าหาความรู้ให้เป็นผู้ที่รู้สึก รู้จริง รู้เท่าทัน สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ดังนั้น แนวคิดการพัฒนาคนแบบองค์รวม เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาขบคิดและหาวิธีการหรือแนวทางในการพัฒนามนุษย์แบบไม่แยกส่วน จะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของมิติด้านต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องและทำหน้าที่ประสานกัน และทำหน้าที่หลอมรวมให้บุคคลผู้นั้นกลายเป็นมนุษย์ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่มีคุณภาพทั้งทางกายที่มีความสมบูรณ์ แข็งแรง สามารถปรับตัวอยู่รอด คุณภาพทางใจที่เข้มแข็ง คุณภาพทางสังคมที่ได้รับการยอมรับในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และคุณภาพทางจิตวิญญาณในการมีความเชื่อมั่นและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของการมีความรู้รอบด้านและการมีคุณธรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นกลไกสำคัญที่ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสังคม

ครอบครัวกับการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม: สัมพันธภาพเพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า ครอบครัวเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันอื่นในสังคม เป็นสถาบันที่ให้กำเนิดสมาชิกของสังคม และเป็นสถาบันแรกสุดที่หล่อหลอมพฤติกรรม การปลูกฝัง อบรมเลี้ยงดู การขัดเกลาทางสังคมและการส่งเสริมลักษณะนิสัย บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคมให้กับบุคคล [27] จึงสามารถกล่าวได้ว่า ครอบครัวมีความ

สัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์ให้มีลักษณะแบบองค์รวม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในโลกยุคปัจจุบัน ดังที่ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย [28] กล่าวว่า “ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและวิถีชีวิตสมัยใหม่ได้สร้างแรงกดดันให้แก่ครอบครัวทั้งในเมืองและชนบท การเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัว จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะแก้ไขปัญหาทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนที่ยั่งยืน”

การเร่งดำเนินการเพื่อให้มีการพัฒนามนุษย์ให้มีลักษณะที่สมบูรณ์ทุกด้าน ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับครอบครัว เริ่มตั้งแต่ระดับชั้นเด็กเล็ก จนถึงระดับอุดมศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต [29] โดยเฉพาะ การเริ่มต้นการพัฒนาด้านคุณธรรมให้แก่บุคคลที่ถือว่า คุณธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการแสดงพฤติกรรมต่อสังคม ดังที่สุมน อมรวิวัฒน์ [30] กล่าวถึง บทบาทของครอบครัวต่อการพัฒนาคุณธรรมของเยาวชน ประกอบด้วย การสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในครอบครัว การอบรมให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ การเป็นแบบอย่างที่ดี การชื่นชม จูงใจ ให้เด็กได้รับการพัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจและสุนทรียภาพ การตักเตือนเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และการแก้ไขปัญหาทางคุณธรรมของเด็กด้วยวิธีที่เหมาะสม ทั้งนี้พ่อแม่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญให้ครอบครัวเป็นแกนแท้ของรากฐานที่สำคัญในการสร้างสังคมให้มีความมั่นคง [31]

การพิจารณาบทบาทหน้าที่ของสถาบันครอบครัว โดยนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวมาใช้ในการวิเคราะห์ ดังเช่น ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของครอบครัว (Symbolic Interaction Theory of Family) ที่มีนักคิดและแนวคิดที่สำคัญ เช่น จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มิด ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของบุคคลผ่านกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือนักคิด ชาร์ล ฮอร์ตตัน คูลีย์ ที่ให้แนวคิดเรื่อง ตัวตนในกระจกเงา (looking-glass self) ที่ให้ความสำคัญว่า กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลมักเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากับบุคคลอื่น โดยเฉพาะ กลุ่มพื้นฐานหรือครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคล การถ่ายทอดความคิด การสร้าง และส่งมอบพฤติกรรมให้แก่บุคคลให้เป็นสมาชิกของสังคมที่ดี มีคุณภาพ และได้รับการยอมรับจากสังคม และการนำทฤษฎีหน้าที่เชิงโครงสร้างของครอบครัว (Structural Function Theory of Family) ที่ให้ความสำคัญแก่การทำหน้าที่หลักของครอบครัวที่สำคัญ ประกอบด้วย การผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคม และการขัดเกลาทางสังคม [8] ดังนั้น ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งบางพฤติกรรมอาจจะกลายเป็นปัญหาของสังคม ดังนั้น ครอบครัวจะต้องมีการพิจารณา ทบทวนบทบาทและการทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ เพื่อมุ่งหวังให้สมาชิกของครอบครัวเป็นสมาชิกของสังคมที่ดี โดยนำคุณลักษณะพิเศษของครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นระหว่างพ่อแม่กับลูก ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระยะยาวและส่งผลกระทบต่อทั้งสองฝ่าย เงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว คือ การรับรู้ถึงความใกล้ชิดของพ่อแม่ ประกอบด้วย ปัจจัยการถูกเลี้ยงดูในอดีต รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ที่ส่งผลให้ลูกได้รับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ จะส่งผลให้ลูกมีการเปิดเผยตนเอง พ่อแม่มีโอกาสรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับลูก และส่งผลให้ครอบครัวไม่มีปัญหา ลูกสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี [32] โดยเฉพาะการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่น การที่ครอบครัวจะสามารถเข้าใจพฤติกรรมของวัยรุ่น เข้าใจที่มาของพฤติกรรม โดยเฉพาะความเข้าใจต่อสาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของสังคมได้นั้น ครอบครัวจะต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์และบทบาทของครอบครัวอย่างเป็นระบบ จะต้องเรียนรู้อย่างเข้าใจและยอมรับในการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรม และให้ความสำคัญกับ

การแก้ไขปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะระหว่างวัยรุ่นกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีขึ้นในครอบครัว อันมีผลต่อการลดปัญหา ความขัดแย้งในครอบครัว เป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับวัยรุ่น การให้โอกาสให้วัยรุ่นได้แก้ไขความผิดพลาด และเป็นการป้องกันไม่ให้อายุรุ่นเข้าสู่วงจรของการกระทำความผิดหรือการมีพฤติกรรมเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นต่อไป [33]

จะเห็นได้ว่า ครอบครัวมีบทบาทต่อการส่งเสริมและการพัฒนาให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ หรือการพัฒนามนุษย์ให้มีลักษณะแบบองค์รวม แต่ทั้งนี้ จากทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้างต้น นำมาสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวในปัจจุบัน การคงอยู่ขององค์ประกอบของสถาบันครอบครัว การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสถาบันครอบครัว ที่อาจถูกลดความสำคัญลงไป ที่ครอบครัวอาจให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่ง แต่อาจจะละเลยมิติของการพัฒนาคุณภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงต้องพิจารณาการคงอยู่ และการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตระหนัก ให้ความสำคัญ และทบทวนบทบาทในฐานะของการเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกระทำ อารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลที่ส่งผลต่อสังคม ทั้งด้าน การส่งเสริมให้สังคมได้รับการพัฒนา ขณะเดียวกันก็อาจมีอุปสรรคต่อการพัฒนาได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น บทบาทหลักของครอบครัวในการดำเนินการเพื่อสร้างความเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์จะต้องพิจารณาองค์ประกอบของความเป็นสถาบันครอบครัวในการแสดงออกซึ่งสถานภาพ บทบาท และการนำบรรทัดฐานหรือกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับแสดงบทบาทหน้าที่ที่มีใช้เพียงเพื่อการสืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์ แต่ต้องเป็นการสร้างและพัฒนาบุคคลที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้านเพื่อเป็นพลังสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาในฐานะของสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม

บทสรุป: แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อการเป็นทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์

ครอบครัวมีบทบาทในการการพัฒนาบุคคลและสังคม เนื่องจาก ครอบครัวได้ส่งมอบความรัก การดูแลเอาใจใส่ การส่งเสริมให้บุคคลได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง การดูแลทั้งทางชีวภาพและการส่งเสริมให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม และมีส่วนช่วยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาของสังคม แต่สถานการณ์ในการคงอยู่ การแสดงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวในปัจจุบันที่ไม่ว่าจะเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายในครอบครัว ปัจจัยภายในชุมชน/สังคม หรืออาจจะมิสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาการปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญหลากหลายประการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่ย่อมมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น และการไม่อาจปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง แต่ต้องมุ่งเน้นการปรับตัวทั้งของบุคคลและครอบครัว ดังนั้น ในการนำทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของครอบครัว แนวคิดการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของบุคคลผ่านกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และทฤษฎีหน้าที่เชิงโครงสร้างของครอบครัวมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวว่ายังคงปฏิบัติหน้าที่ได้ตามสาระสำคัญของทฤษฎีหรือแนวคิดได้หรือไม่ หรือหากเป็นการเป็นปฏิบัติพบว่า มีปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากสาเหตุอื่นใด ที่ส่งผลต่อสถานการณ์ด้านครอบครัว พฤติกรรมของบุคคลที่ส่งผลต่อสังคม หรือแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว ไม่อาจนำมาวิเคราะห์กับสถานการณ์ทางสังคมได้ดังในอดีต นับว่า เป็นประเด็นที่ต้องขบคิด โดยเฉพาะ การพิจารณาการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัว

จุดมุ่งหมายของการก่อเกิดสถาบันครอบครัว จุดมุ่งหมายของการให้กำเนิดมนุษย์ ว่ายังมีการยึดถือตามแนวคิดทฤษฎีดังในอดีตอีกหรือไม่ รวมทั้งการทบทวนบทบาทในการสร้างมนุษย และจุดมุ่งหมายของการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สถาบันครอบครัว ก็ยังคงมีความสำคัญเป็นลำดับแรกในการพัฒนาบุคคล โดยเฉพาะการพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษยที่สมบูรณ์ หรือการพัฒนามนุษยแบบองค์รวมที่จะต้องพัฒนาอย่างสมดุล ซึ่งครอบครัวในปัจจุบันหรือครอบครัวในอนาคตจะต้องเป็นครอบครัวที่มีหน้าที่มิใช่เพียงเพื่อการให้กำเนิด แต่ต้องเพื่อสร้างมนุษยที่มีคุณภาพ ที่ต้องมุ่งเน้นพัฒนาบุคคลทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาด้านร่างกาย ด้วยการดูแลด้านคุณภาพชีวิตตั้งแต่การตั้งครรภ์ จนกระทั่งคลอด และการดูแลให้บุคคลได้เติบโตอย่างเหมาะสม และมีคุณภาพ โดยมีการดูแลด้านปัจจัย 4 อย่างเพียงพอเพื่อส่งเสริมการมีคุณภาพกายที่แข็งแรง ให้มนุษย์มีชีวิตรอด มีความปลอดภัย การพัฒนาด้านจิตใจที่ครอบครัวจะต้องให้ความรัก ความอบอุ่น การเป็นที่พึ่งทางใจ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การพัฒนาด้านสังคม ที่ครอบครัวจะต้องมอบสถานภาพแก่บุคคล การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา การขัดเกลาทางสังคม การสอนให้รู้จักระเบียบของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การได้รับเกียรติและการยอมรับจากสังคม และการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ที่ครอบครัวจะต้องเลี้ยงดูบุคคลอย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ การส่งเสริมความเชื่อมั่น ศรัทธา ความมั่นคงปลอดภัยให้แก่บุคคล การมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การมีญาติพี่น้อง เหล่านี้เป็นบทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่จะต้องให้ความสำคัญที่ถือว่าเป็นการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของความเป็นมนุษยธรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ดี

การทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัว จะต้องพิจารณาองค์ประกอบของบทบาทหน้าที่ ประกอบด้วย การให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ของครอบครัว เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ขอบเขตของครอบครัวที่เกิดจากการยอมรับร่วมกัน การกำหนดบทบาทและการทำตามบทบาทของสมาชิกในครอบครัว การให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารในครอบครัว เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การแสดงความรู้สึก การให้กำลังใจ การให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพัฒนาการในครอบครัวทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การให้ความสำคัญกับการสร้างความรัก ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เช่น การแสดงความห่วงใย การเห็นคุณค่า การให้กำลังใจ การดูแล การให้เกียรติ รวมทั้ง การให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของครอบครัว เช่น การร่วมกันดูแล รับผิดชอบการร่วมมือกันรับมือ และแก้ไขปัญหาของครอบครัว เหล่านี้จะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของสมาชิกในครอบครัว [34]

บทบาทของครอบครัวในยุคปัจจุบัน จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว มากกว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตำแหน่งทางสังคมและการคำนึงถึงการมอบความรัก ความอบอุ่นที่แท้จริงให้กับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวโดยส่วนใหญ่มักพบว่า สาเหตุของปัญหาครอบครัวเกิดจากการให้ความสำคัญกับการหารายได้ การทำงาน การได้รับตำแหน่ง การได้รับการยอมรับจากสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อาชีพและเกียรติยศ มากกว่าความมั่นคงของครอบครัว ดังเช่นปรากฏการณ์เกี่ยวกับพ่อแม่ต้องทำงานจนไม่มีเวลาในการเลี้ยงดูลูก กลายเป็นภาระหน้าที่ของปู่ย่าตายายที่เลี้ยงหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก เป็นผู้ดูแล รวมทั้ง การเลี้ยงดูลูกด้วยการให้ความสุขทางวัตถุ เช่น เงิน สิ่งของมากกว่าการมอบความสุขทางจิตใจ หรือการเลี้ยงดูด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย หรือการนำเทคโนโลยีและสื่อมาใช้ เช่น โทรศัพท์ โปรแกรม (Program) หรือแอปพลิเคชัน (Application) ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นตัวอย่างของรูปแบบการเลี้ยงดูลูกในปัจจุบันที่มีวิธีการดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ลดลง

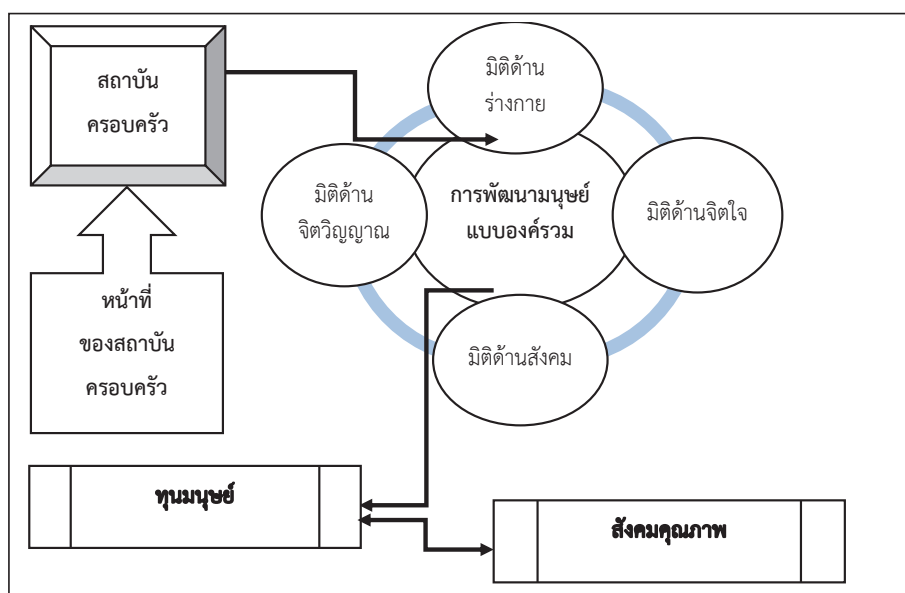
เนื่องจาก การไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดู การมอบความรัก ความอบอุ่น การถ่ายทอดประสบการณ์ การปฏิบัติตน เป็นตัวอย่าง หรือการถ่ายทอดรูปแบบการกระทำ การไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมของครอบครัวร่วมกัน ส่งผลต่อความอบอุ่นทางใจของสมาชิกในครอบครัว การขาดที่ปรึกษา ทั้งด้านการเรียนและการใช้ชีวิต โดยเฉพาะ ในกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นช่วงวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของการแสดงพฤติกรรม และการบริโภคสื่อที่ส่งผลต่อการ ดำรงชีวิต ดังการเกิดปรากฏการณ์ที่เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม บางพฤติกรรมกลายเป็น ปัญหาของสังคม ดังนั้น ครอบครัว หรือผู้ที่ เป็นพ่อแม่และแม่ จะต้องยึดถือสถานภาพและบทบาทของการเป็น ทั้งพ่อแม่ พี่ และเพื่อนที่ต้องรับรู้อย่างเข้าใจ ต้องพูดคุยกันแบบเปิดเผย ต้องเรียนรู้การเลี้ยงดูที่สามารถปรับได้ ตามสถานการณ์และความเหมาะสม การเป็นที่ปรึกษาที่ดีในการแก้ไขปัญหาครอบครัว ซึ่งการปรึกษาครอบครัว (Family Counseling) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาครอบครัวอย่างยั่งยืนที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ของ สมาชิกในครอบครัวและเป็นการร่วมกันแก้ปัญหาของครอบครัว [14] โดยเฉพาะ การให้คำปรึกษาเรื่องเพศ พฤติกรรม ความรัก และการให้เวลาอย่างเพียงพอ เพื่อป้องกันการใช้เวลาไปกับปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่อาจส่งผล ต่อการรับรู้ ความคิด การแสดงพฤติกรรมที่ล่อหลอมความเป็นตัวตน และการใช้ชีวิตในสังคม

การปรับตัวของสถาบันครอบครัว เพื่อสร้างความสมดุลของการพัฒนาบุคคล จึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากแนวคิดที่ว่า คนเป็นพื้นฐานของการพัฒนา อันจะนำมาสู่การพัฒนาสังคม ดังเช่นที่เอะมิโกะ โอะชิ อะอิ และคะโยะโกะ อุเอะโนะ [35] เขียนไว้เกี่ยวกับประเทศเกาหลีใต้ ที่มีการปรับเปลี่ยน “ระบบทำงาน 5 วัน กับวัฒนธรรมครอบครัวแนวใหม่” ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวันทำงาน ให้มีวันทำงานเพียง 5 วัน และวัน หยุดการทำงาน 2 วัน คือ วันเสาร์และวันอาทิตย์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านครอบครัว คือ เกิดวัฒนธรรม การใช้เวลาว่างกับครอบครัว การมีครอบครัวเป็นศูนย์กลางของชีวิต มีการแบ่งงานกันทำ ผู้คนมีการทำกิจกรรม ร่วมกันครอบครัว มีการปรับปรุง พัฒนาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมากยิ่งขึ้น นับว่า เป็นการให้ความสำคัญ กับการเสริมสร้างความอบอุ่น การร่วมกันดูแลและแก้ปัญหาของครอบครัว เป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การพัฒนา เด็กให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ [13]

การพัฒนามนุษย์จะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัว ที่จะต้องพัฒนาให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง ตามแนวทาง ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ดังที่ อภิชาติ อภิชาติบุตร [36] ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ของครอบครัว โดยใช้หลัก “สามสัมพันธ์” คือ การให้เกียรติและห่วงใย ใส่ใจหน้าที่ สื่อสารอย่างสุนทรีย์ และ หลัก “ห้าภูมิคุ้มกัน” คือ ภูมิคุ้มกันและกฎหมาย ภูมิคุ้มกันความรู้ เข้าร่วมเครือข่าย มีหลักประกันของครอบครัว และ ดูแลสื่อให้สร้างสรรค์ โดยแนวโน้มของปัญหาครอบครัวย่อมมีเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวควรให้ความสนใจต่อการ ป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา ที่จะต้องทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ทุกด้าน โดยเฉพาะ การปลูกฝังคุณธรรม และการอบรม เลี้ยงดูเด็ก จะต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมตามสถานการณ์ ดังที่ จันทนา อุดม และคณะ [27] ได้นำงานวิจัยของ มนัส บุญ ประภอบ และคณะ ที่ได้นำเสนอรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่จะส่งผลให้ลูกเติบโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบอะลุ่มอล่วย เป็นการ เลี้ยงดูที่ไม่เข้มงวดหรือเอาใจใส่ลูกมาก การอบรมเลี้ยงดูพัฒนาการขั้นพื้นฐานที่สำคัญของเยาวชนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาการทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ สังคม ด้านสติปัญญา และด้านจริยธรรม และการอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะ ในช่วงวัยรุ่น

กล่าวได้ว่า แม้ว่าปัจจุบัน สังคมและวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและหลากหลาย จนก่อเกิดรูปแบบใหม่ของการดำเนินชีวิตของผู้คน อย่างไรก็ตาม การกระทำของบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของ

ปรากฏการณ์ทางสังคม ย่อมมีมูลเหตุแห่งพฤติกรรมมาจากการทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทหลักของสถาบันครอบครัวที่มีอย่างหลากหลาย ทั้งการให้การเฝ้า การสืบทอดวงศ์ตระกูล การพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของมนุษย์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความรู้ การกำหนดสถานภาพให้กับบุคคล ทั้งนี้ หน้าที่ของสถาบันครอบครัว ยังเป็นไปเพื่อสร้างความสมดุลของครอบครัว และเพื่อหล่อหลอมความเป็นมนุษย์และผดุงรักษาความเป็นสังคมที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ที่สถาบันครอบครัวเป็นตัวหล่อหลอมหรือปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างตัวตน จิตใจ บุคลิกภาพ รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมของบุคคล อันมีผลต่อความสัมพันธ์ การปรับตัว การอยู่ร่วมกัน และการรับรู้บรรทัดฐานหรือแนวทางการปฏิบัติตนร่วมกันของสมาชิกในสังคม เพื่อไม่ให้สังคมเกิดสภาวะแห่งปัญหา ดังนั้นสถาบันครอบครัวจะต้องพัฒนาบทบาทหน้าที่และศักยภาพในการทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคล ครอบครัวและสังคม ให้สามารถพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม ทั้งการพัฒนา ด้านร่างกายให้สมบูรณ์ การพัฒนาด้านจิตใจให้มีความสุข การพัฒนาด้านสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และการพัฒนาด้านจิตวิญญาณให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิต นับว่าเป็นการพัฒนาให้บุคคลมีความเจริญเติบโตและพัฒนาไปพร้อมกันในทุกด้าน เพื่อส่งเสริมการเป็นทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีพลังกาย พลังใจ มีความรู้ ปัญหาในการแก้ไขปัญหาชีวิต สามารถปรับตัวหรือการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติ มีคุณธรรม อันจะนำมาสู่การแก้ปัญหาสังคมหรือการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 บทบาทของครอบครัวต่อการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม

การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของสถาบันครอบครัว นับว่าเป็นประเด็นสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาโครงสร้างอื่น ๆ ของสังคม โดยเฉพาะ ความสำคัญดังกล่าว ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย ผ่านการดำเนินงานภายใต้การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ผนวกกับการประกาศใช้แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย การยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ให้เหมาะสมตามช่วงวัย ให้บุคคลได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างมีคุณภาพ อีกทั้งปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ย่อมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและความสำคัญของสถาบันครอบครัวที่มีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม อันหมายถึง การที่สถาบันครอบครัวจะต้องมีความเข้มแข็ง ยึดมั่นในบทบาทที่ควรจะเป็นในการผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม เป็นการส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพกายที่แข็งแรงโดยการเลี้ยงดูที่ดี การส่งเสริมการมีสุขภาวะทางใจที่มั่นคงบนฐานของการมีคุณธรรม การส่งเสริมให้บุคคลมีความเชื่อมั่น ความศรัทธาและมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายของผู้คน เพื่อการแก้ปัญหาครอบครัว อันจะมีผลต่อการป้องกันปัญหาสังคม ประกอบกับ การเชื่อมโยงหน้าที่ของสถาบันครอบครัวกับสถาบันอื่นทางสังคม และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องที่จะต้องให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนมิติของการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม เพื่อเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาทุนมนุษย์และสังคมที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- [1] Talcott, P. (1995). *Family structure and the socialization of child in family, socialization and interaction process*, edited by T. Parsons and R.F. Bales New York: Free Press.
- [2] Adsakul, S. (2012). *Introduction to sociology*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- [3] Tinnakul, N. (2008). *Social and cultural change*. Bangkok: Active Print. (In Thai)
- [4] Sukanseen, W. (2005). *Globalization*. Bangkok: Committees of National Research Council of Thailand Program in Sociology, National Research Council of Thailand. (In Thai)
- [5] Sujjanan, J. (2013). *Education and community development in 21st Century*. Bangkok: Odeon Store. (In Thai)
- [6] Apichartabud, A., & Tripitak, S. (2015). *Threat: Survival of Thai family on change trend. National Family Conference 2015*. (online). Retrieved on November 8, 2018, from <http://www.siamedunews.com/articles/42237672/index.php?mo=24>. (In Thai)
- [7] Supap, S. (2003). *Sociology*. Bangkok: Thai Watana Panich. (In Thai)
- [8] Wechwihan, P. (2014). *Introduction to family theory*. Bangkok: Pappim. (In Thai)
- [9] Adsakul, S. (2000). *Family institute development and change*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- [10] Itsarapakdee, P. (2017). How have Thai family characteristics changed in the past twenty years?. *The Journal of Population and Development, Institute for Population and Social Research, Mahidol University*, 37(4), 1-2. (In Thai)
- [11] Project of Information Management for Women and Family. (2007). *Policies and development strategies of family institute B.E. 2547-2556*. Office of Women Affairs and Family Development, The Ministry of Social Development and Human Security. (In Thai)

- [12] Phosita, C. (2011). *Change of Thai family and household: What do we (not) know?*. (online). Retrieved on November 8, 2018, from <http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVII/Download/2011-Article-02.pdf>. (In Thai)
- [13] Healthy Child and Youth Promotion Section. (2017). *Situation report of child, youth and family in 2017*. Healthy Child, Youth, and Family Promotion Section. (Section 4) Thai Health Promotion Foundation (Thai Health). (online). Retrieved November 8, 2018, from <https://drive.google.com/file/d/1UuKlPkGsW3ZfnxvdBleSVndjWN-PECyz/view>. (In Thai)
- [14] Kulphadol, P. (2012). Structural family counseling: Sustainable family development strategies. *Journal of Education*, 23(2), 24-32. (In Thai)
- [15] Padungyam, M., Pol-in, S., & Chuchuen, W. (2016). Perception of holistic health status among teenage mothers, their families and social circumstance in Phetchaburi Province, Thailand. *EAU HERITAGE JOURNAL Science and Technology*, 10(2), 250-261. (In Thai)
- [16] National Statistical Office. (2018). *Divorce statistic by region and province 2008-2017*. (online). Retrieved on November 28, 2018, from <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>. (In Thai)
- [17] Department of Mental Health. (2018). *Unlock teen mom to have place in society*. (online). Retrieved on November 28, 2018, from <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=24561>. (In Thai)
- [18] Natrujirote, W. (2017). Alternative family and the existing of family institution. *Veridian E-Journal, Silpakorn University Thai Version in Humanities and Social Sciences*, 10(2), 1817-1827. (In Thai)
- [19] Sutra, P. (2004). *Status of family studies*. Bangkok: Hat Yai Aekkasarn. (In Thai)
- [20] Denduang, S, & Denduang, N. (2015). *Family problems and conflict between “work” and “family” in globalization*. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand., LTD. (In Thai)
- [21] Mungkung, W., Wacharasin, C., & Deoisres, W.. (2016). Family factors influencing substance abuse in male adolescents at a Juvenile Vocational Training Centre. *The Public Health Journal of Burapha University*, 11(2), 53-63. (In Thai)
- [22] Polsri, S. (2002). *Theories and principles of community development*. Bangkok: Odeon Store. (In Thai)
- [23] Carter J. Haynes. (2009). Holistic human development. *Journal of Adult Development: J ADULT DEV* (2009) 16(1); 53-60. DOI: 10.1007/s10804-009-9052-4.

- [24] Arpanantikul, M., Putwatana, P., & Wittayasooorn, J. (2011). Health situation and health practice of Thai nursing students. *Thai Journal of Nursing Council*, 26(4), 123-136. (In Thai)
- [25] Panyawong, K., & Pruksunan, P. (2012). *Teaching publication of SE4001 holistic health care*. Khon Kaen: The Faculty of Liberal Arts, Community Health Management Program, Learning Institute for Everyone. (In Thai)
- [26] Office of the National Education Commission. (2000). *Summary Report of Lifelong Learning Strategy Seminar*. Bangkok: Office of Education Council. (In Thai)
- [27] Udom, C., Sachdev, H., Phaiboonrattananon, N., & Butchiwan P. (2016). Social key institutions and the linkage of youth development. *Phranakhon Rajabhat Research Journal (Humanities and Social Sciences)*, 11(2), 227-237. (In Thai)
- [28] The United Nations Development Program in Thailand. (2009). *Report of human development in Thailand in 2009*. Bangkok: The United Nations Development Program in Thailand. (In Thai)
- [29] Panitch, W. (Nathsupha, C.: Editor). (2013). *With love No.3 familying and community in Thai society*. Bangkok: Darn Sutha Press. (In Thai)
- [30] Amornwivat, S. (1995). *Family roles towards moral and cultural development in family development*. Bangkok: Family Committee, Thai National Commission on Woman's Affairs, The Office of the Permanent Secretary, the Prime Minister's Office.
- [31] Wannarach, N. (2001). *Family: Parents are leader*. Bangkok: S. Asia Press. (In Thai)
- [32] Chaiharncharnchai, P. (2015). Perceived closeness and self-disclosure in adolescents. *Journal of Communication Arts*, 33(2), 107-120. (In Thai)
- [33] Kaewkaewpan, W. (2017). Family relationships with problem of delinquency in adolescence. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, Thai Version, Humanities and Social Sciences and Arts Program*, 10(1), 361-371. (In Thai)
- [34] Yimsakul, P. (2018). An enhancement of family roles of educational students, Dhonburi Rajabhat University. *Dhonburi Rajabhat University Journal*, 12(1), 110-122. (In Thai)
- [35] Oshiai, E., & Ueno, K. (Editor). (2011). *Ways of Asian family in 21st century*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- [36] Apichartabud, A. (2015). *Threat: Survival of Thai family on change trend. National Family Conference 2015*. (online). Retrieved on November 8, 2018, from <http://www.siamedunews.com/articles/42237672/index.php?mo=24>. (In Thai)